

iz 1972. godine, koji pokušava brojnim i raznorodnim priložima iznaći svezu između jugoslavenskog komunikacijskog sistema i samoupravljanja kao sfere koja mu dopušta permanentnost otvaranja. Slijedi studija Pavla Novosela o »Problemu oblika i sadržaja temeljne samoupravne informacije« (4/1973). U smislu daljnjeg pojašnjavanja neraščišćenih pitanja o komunikacijskom sistemu u socijalizmu, umnogome pomaže tematski blok u dvobroju 2–3, 1976. god. pod nazivom »Informiranje i komuniciranje«.

9) Sveučilišna problematika

Pažnju zaslužuju i prilozi o sveučilišnoj problematici te se taj časopis javlja kao jedino ozbiljnije poprište rješavanja bitnih sveučilišnih pitanja. Najveći dio priloga »teži« da smjesti političku misao u sveučilišnu zbiljnost i odredi mjesto Fakulteta političkih nauka u socijalističkom društvu. Primjerice, »Aktualni problemi nastave na FPN« (Ante Fiamengo, 1/1964), »Reforma sveučilišta kao političko pitanje« (Davor Rodin, 1/1969) i dr.

U temeljnom prikazivanju časopisa valja spomenuti savjetovanja, diskusije, prijevode, prigodne govore i bibliografije. Naime, svi prilozi zajedno upotpunjuju lik časopisa koji danas, bez sumnje, ima ugled kao zaokruženi politološki nazor na svijet.

Biljana Kašić

SLAVIC REVIEW 1976.

Iako i u ovome godištu pretežno objelodanjeni radovi obrađuju povijest, književnost i ostale grane ruske i sovjetske kulturne i političke prošlosti, ipak postoji i nekoliko veoma zanimljivih studija u kojima autori pišu o problemima novije povijesti Rumunjske, Mađarske i Čehoslovačke.

Od radova koji obrađuju političku prošlost Sovjetskog Saveza skrećemo pažnju na studiju S. Filtzpatricka, profesora povijesti na sveučilištu Columbia. Autor je veoma detaljno razradio odnos kulture i politike za Staljinove samovlade te je ustanovio da je tada »partija imala nadzor nad kulturom, a Staljin svu kontrolu nad partijom«. Autor nadalje iznosi i neke pojedinosti o ličnosti Maksima Gorkog, nakon njegova povratka u Rusiju. Zadržava se i na Stanislavskom, kao jednome od glavnih protagonista tadašnjeg kazališnog života. Ali koliko god su sve te ličnosti bile značajne, ipak im je svima manje-više bila oduzeta mogućnost slobodnog stvaralaštva, jer je i čitavim kulturnim životom za to vrijeme pa sve do svoje smrti godine 1953. dirigirao Staljin, ostavši jedini neprikosnoveni autoritet (ožujak). Victor L. Mote, profesor na sveučilištu u Houstonu, objavljuje slabo poznate materijale iz ekonomske povijesti Sibira potkraj 19. i početka 20. stoljeća. Težište je njegova rada na razvoju proizvodnje maslaca koja, prema njegovim podacima, ima za sobom dugu tradiciju.

Ustanovljuje da je uz sibirsko žito, koje se izvozilo pod zaštitnim tarifama sve do godine 1913, upravo sibirski maslac bio jedan od važnijih proizvoda, što se pojavljivao i na evropskom tržištu. Uz ostalo, bilježi pojavu tog maslaca i u Engleskoj, navodeći da je sibirski maslac bio čak nešto jeftiniji od danskog (a jednak po kvaliteti) i zato pristupačan i engleskom radniku. Ali Danska je upravo i bila ta, koja je već od kraja 19. stoljeća podržavala direktne veze sa zapadnim Sibirom, gdje je i bilo središte proizvodnje maslaca. Bili su to, naime, teritoriji Tomske i Tobolske gubernije. Slijedeći primjer Danske, pojavljuju se kao interesenti ubrzo i Nijemci i Englezi imajući od kraja 19. stoljeća i dalje veliki broj svojih trgovačkih predstavništava za kupnju maslaca u svakom malo većem mjestu u zapadnom Sibiru. Najviše ih je bilo u Omsku i Novonikolajevsku. Jasno, i ta je proizvodnja, uz izvoz žita, još više počela napredovati od časa, kad je potkraj 19. stoljeća izgrađena transibirska željeznica, pa je otada prijenos robe postojao sve brži. Prezentirana radnja je svestrano dokumentirana i popraćena dobrom i preglednom geografskom kartom uz solidno izrađene tabele (lipanj).

Američki povjesničar Anthony Netting analizira u ovećoj raspravi ikonografske prikaze u seljačkoj umjetnosti Rusije. Utvrđuje da dominiraju u toj umjetnosti dva slikovna prikaza. Sunce — praćeno cvijećem, pticama i životinjama — i cvatuće drvo, prikazano kao drvo života, koje se, kao što je poznato, provlači u umjetnosti od starog vijeka nadalje, pa, eto, ulazi i u rusku seljačku umjetnost. Uočava i neke druge likove koji se javljaju na tekstilu, lončarstvu a i kao ukras unutrašnjosti kuća. Često je nailazio i na ženski lik, koji stoji s uzdignutim rukama, a ne manje su česti i prizori junaka na konju. Tako je, eto, i ta umjetnost bila veoma živopisna, zadržavši temeljne slikovne prikaze dugi niz godina. Mijenjana je jedino pri prikazu ljudskoga lika s vremenom odjeća, koja se to više počela modernizirati, što su se seljaci počeli približavati gradskim prostorima. Ta modernizacija jača sve više, poprimajući značajke novoga urbanog prostora u kojem, i u Sovjetskom Savezu, dolazi do sve većeg stapanja seljačkog i gradskog stanovništva. Radnja je ilustrirana i zanimljivim crtežima, koji bar u najgrubljim crtama dočaravaju korisniku tu nekadašnju originalnu a sada, na žalost, umjetnost koja odumire (ožujak).

Adela Lindenmeyr, studentica Princeton sveučilišta, napisala je zanimljivu kulturnohistorijsku studiju posvećenu glavnome junaku Dostojevskijevog romana Zločin i kazna — Raskolnikovu. Napose se zadržala na onome poglavlju u kome Raskolnikov razmišlja o mogućoj pregradnji Petrograda (Lenjingrada), pripremajući se i unutar te pregradnje na svoj zločin (ožujak).

Prije nego što prijedemo na priloge u kojima je obrađena vanrusko-sovjetska problematika, napominjemo da je gotovo veći dio rujanskog broja ispunjen radovima vezanim uz simpozij o mnogojezičnim problemima sovjetskog prostora.

Keith Hitchnis, profesor povijesti sveučilišta Illinois, analizira stanje unutar omanje grupe rumunjskih socijalista u Mađarskoj za prva dva decenija 20. stoljeća, točnije od 1903. do 1918. Autor je proučio tadašnju rumunjsku socijalističku štampu, koju su rumunjski malobrojni socijalisti izdavali u Mađarskoj, a služio se i dostupnom literaturom. Ustanovio je da broj rumunjskih radnika u Mađarskoj od 80-ih godina nešto raste, te je čak grupa na radu u Budimpešti privukla na sebe pažnju i mađarskih socijalističkih krugova. Nakon osnivanja Mađarske socijaldemokratske partije godine 1890, mađarski socijalisti sve češće kontaktiraju i s rumunjskim radnicima. No, kako je ta grupa i van Budimpešte,

sve do godine 1900, slabo, odnosno bolje rečeno nikako, organizirana, Mađari se trude da je što više vežu uz sebe. Na partijskim kongresima održanim 1899. i 1900. mađarski socijalisti predlažu osnivanje zasebnoga socijalističkog rumunjskog komiteta sa sjedištem u Budimpešti. Taj komitet je, kao klub rumunjskih radnika, i osnovan godine 1903, te je sve do 1918. bio središte rada rumunjskih socijalista u Mađarskoj. Isprva su Mađari bili bar naoko veoma tolerantni, dopustivši i izdavanje partijskih rumunjskih glasila, održavanje sastanaka i diskusija. No, kako su se rumunjski socijalisti sve više osamostaljivali, a uz to su sve jače počeli naglašavati svoju nacionalnost — naročito u pogledu jezika, Mađari-socijalisti postajali su sve oštriji. Započela je zabrana održavanja sastanaka, a stranice partijske rumunjske štampe bijelile su se sve češće uslijed sve jače cenzure. Tako ometani, počeli su rumunjski malobrojni socijalisti na radu u Mađarskoj stupati u vezu sa socijalistima u Rumunjskoj i zbog toga je jaz iz dana u dan postajao sve dublji, pa je potkraj prvoga svjetskog rata 1918. došlo i do potpunog razlaza i zamiranja svake daljnje djelatnosti, već u toku rata i zabranjenih socijaldemokratskih partija. Autor je, osim što je iznio povijesni tok postanka, razvoja i rada toga rumunjskog socijalističkog kluba u Mađarskoj od 1903. do 1918. ustanovio i osnovne ideološke značajke te malobrojne rumunjske socijalističke grupe. Prema autorovom mišljenju, ti su rumunjski socijalisti bili eklektici, koji ne samo što su simplificirali marksizam, nego su istodobno bili zadojeni i nekim Lassalleovim liberalizmom i propovjedništvom Lamenaissa iz prve polovice 19. stoljeća. Jedna od najvećih slabosti te grupe, prema autorovom mišljenju, bila je nedovoljan broj intelektualaca, koji su se nekako držali po strani, prepuštajući rukovodstvo ponajviše tada neukim seljačkim pojedincima i pojedinim inteligentnijim tvorničkim radnicima (ožujak).

Eva S. Balogh, profesor povijesti na Yale sveučilištu, detaljno je obradila slučaj Istvána Friedricha koji je u Mađarskoj, kao što je poznato, izvršio poznati »beskrvni« državni udar u kolovozu 1919. Izvršio ga je nad radikalnom demokratskom vladom u vrijeme kad je Mađarska od listopada 1918. preživjela dvije revolucije i imala od ožujka 1919. i kratko vrijeme Sovjetsku Republiku na čelu sa Belom Kunom. Friedrich se sada pojavljuje kao neki »mirotvorac« i oslobodilac, iako mu zapravo nitko ništa ne vjeruje. Bio je svojevremeno pristaša Karolyjev, ali je hvatao veze i na svim drugim stranama. Bio je neobično ambiciozan, te se nije ustručavao stupiti u vezu i sa saveznicima, iako ni oni nisu u njega imali povjerenja. Izvršivši svoj, doduše, »beskrvni« udar, postao je ministrom predsjednikom, koji je za vrijeme kratkotrajne svoje vladavine (svrgnut je u studenom 1919) počinio brojna zlodjela, tako da je njegov »bijeli teror« postao strah i trepet za sve. Iako je kratko vrijeme imao vlast u rukama, pokazalo se da Mađarska pada sve dublje i da su njene prijašnje kratkotrajne demokratske šanse za dugo razdoblje potisnute u drugi plan (lipanj).

Zanimljiva je i oveća studija Jonathana Zoracha posvećena личности češkog oficira Gajde, rodom Kotoranina, koji je godine 1926, kao i Pilsudski u Poljskoj, namjeravao navodno i u Češkoj izvesti vojni udar. Autor se veoma detaljno zadržava na Gajdinom životu, koji je za vrijeme prvoga svjetskog rata bio neko vrijeme legionar u Rusiji i, vrativši se u Češku, zauzimao manje položaje u češkoj vojsci. U neprestanoj oporbi s tadašnjim francuskim vojnim vlastima, koje su bile u Češkoj sa zadatkom poučavanja češke vojske, Gajda je na neko vrijeme otpremljen u Paris da se školuje u tamošnjoj vojnoj školi. Vraća se ponovo u domovinu te prikriveno priprema neke veće akcije. Kako je neko

vrijeme bio i u Slovačkoj, kontaktira s Hlinkom a povezuje se i s nekim drugim

ličnostima. Svakako, veoma je aktivan i agresivan. Pokazuje određene simpatije i za talijanski fašizam te se priklanja grupi čeških fašista koji, iako malobrojni, unose prilično veliki nemir ne samo u Prag nego i van njega. Povezan je i sa češkim Sokolom koji, kao organizacija, upravo u ljeto 1926. priprema oveći slet. Prema još uvijek nedovoljno proučenim dokumentima (a veliki dio je još uvijek i nepristupačan), čini se da je Gajda počeo pripremati svoj vojni udar upravo u dane održavanja sokolskog sleta. No, nije uspio, odstranjen je iz vojske i smanjena mu je penzija, ali mu zapravo nije pala ni vlas s glave. Tako slučaj Gajda i danas ostaje, prema mišljenju autora, velika zagonetka, jer još uvijek nije riješeno pitanje njegove prave krivnje za navodno pripremani vojni udar 1926. Svakako, kad je ponovo bio izveden pred sud, i to pred građanski, tada mu je inkriminirana, ali mu nije mogla biti stopostotno dokazana, njegova veza sa sovjetskim vlastima 1920. Bilo je to upravo u vrijeme, kad je Češka bila u veoma lošim odnosima sa Sovjetima. Da je bio naklonjen češkim fašistima bilo je općepoznato, ali je i to pitanje ponovo postavljeno. Kako bilo da bilo, slučaj Gajda će, vjerujemo, i dalje zanimati pojedine povjesničare, pa će jednoga dana biti i razjašnjen, a njegova krivnja utvrđena ili dokazana eventualna nedužnost (prosinac).

I u ovom su godištu brojni prikazi knjiga, koje obrađuju prošlost Rusije i Sovjetskog Saveza, a prikazane su i neke knjige stranih i jugoslavenskih autora s područja povijesti jugoslavenskih naroda.

U prosinačkom broju i ovoga godišta* priopćen je popis obranjenih disertacija engleskog jezičnog područja, od kojih, kao i uvijek, prezentiramo našim čitaocima one koje obrađuju jugoslavenski prostor. Želimo upozoriti na to da je ovaj put uočljiv zamjeran broj disertacija unutar kojih se autori bave našom socijalističkom izgradnjom.

Popis disertacija

Prehistorija

Allsworth-Jones, Philip, The palaolithic leafpoint assemblages in Central and Southeastern Europe, Cambridge 1975.

Smith, Fred Hines, The Neanderthal remains from Krapina: A descriptive and comparative study, Michigan 1976.

Stari vijek

Adams Winthrop Lindsay, Cassander, Macedonia and the policy of coalition, 323—391, B. C. Virginia 1975.

Novi vijek

Fiechter, Charlotte E., Austro-Turkish relations: Balkan problems, 1866—1871, Harvard 1976.

* Za popis ranijih disertacija konzultiraj: Miroslava Despot, Slavic Review 1975, ČSP, II/1977, 132.

- Meriage*, Lawrence Paul, Russia and the first Serbian revolution, Indiana 1975.
Radovich, Frances Ann, Aftermath to regicide: British policy and the Serbian conspiracy question, 1903—1906, California, Santa Barbara 1975.
Walker, Nancy Anne Cheney, The peace of Passarowitz, 1714—1718, Colorado 1975.
Zlatar, Zdenko, The anti-Turkish opposition in seventeenth century Ragusa and its pro-Habsburg policy in the Morean war, Illinois (Chicago) 1975.

1918—1941.

- Banac*, Ivo, The national question in Yugoslavia's formative period: 1918—1921, Stanford 1975.

1941—1945.

- Lees*, Lorraine Mary, American foreign policy toward Yugoslavia 1941—1949, Pennsylvania State 1976.

S obzirom na to da nam disertacija nije pristupačna, stavili smo je u razdoblje drugoga svjetskog rata, iako seže do 1949, jer ne znamo na kojem je periodu težište.

Socijalistička izgradnja

- Benson L.*, Class, party and the market in Yugoslavia 1945—1968, Kent 1975.
Dorn, James Andrew, Implications of property rights for Yugoslav firm behavior. An empirical investigation 1957—1968, Virginia 1976.
Mencinger, Jože, A quarterly macroeconomic model of the Yugoslav economy, Pennsylvania 1975.
Noller, Carl William, II., The role of money, credit, and financial intermediaries in an evolving economy: The Yugoslav case, 1952—1968, Virginia 1975.
Rosenblum, Karen Ruth, The communal system in Yugoslavia; Participation, coordination and development. The experience of Mostar Commune, 1965—1969, London 1974.
Vahčić, Aleš, An econometric analysis of post war performance of Yugoslav economy, Cornell 1976.
Wambold, Alan Bruce, The national question and the evolution of the Yugoslav constitution, 1971—1974, Virginia 1976.
Whitehorn, Alan J., Alienation and socialism: An analysis of Yugoslav Worker's self-management, Carleton 1976.

Filozofija

- Sher*, Gerson Samuel, Praxis and Marxist criticism in socialist Yugoslavia, Princeton 1975.

Filologija

- Alexander*, Ronelle, A structural description of the role of accent in the dialects of Southeastern Serbia, Harvard 1975.

Batinic, Pavle, The meter of the Serbo-Croatian oral epic decasyllable, Columbia 1975.

Palmer, Neal Alan, The language of Vasilije Popović in his correspondence with Vuk Karadžić, 1822--1832, Michigan 1975.

Književnost

Fisher, Laura Gordon, An analysis of the Marko Kraljević songs from the region of Stolac in the Milman Parry Collection, Harvard 1976.

Miletich, John S., Repetitive sequences and their effect on narrative style in Spanish and South Slavic traditional narrative poetry, Chicago 1973.

Packard, Craig Newell, Contemporary Serbian and Soviet Satire: Erik Koš and Fazil Iskander, Ohio State 1975.

Rupel, Dimitrij, Slovene literature as an instrument of national emancipation, Brandeis 1976.

Umjetnost

Spalatin, Ivana, Towards a definition of naive art: A study of three Yugoslav painters (M. Virius, I. Bosilj, and I. Rabuzin). Case Western Reserve 1975.

Glazba

Sachs, Nahoma, Music and meaning: Musical symbolism in a Macedonian village, Indiana 1975.

Školstvo

Quirk, Daniel, The role of adult education in the worker's universities of Yugoslavia, Arizona State 1975.

Woodward, Susan Lampland, Training for self-management patterns of authority in Yugoslav secondary schools, Princeton 1975.

Bibliotekarstvo

Cveljo, Katherine, Education for librarianship in Yugoslavia: An historical survey, state of the art and future prospects, Case Western Reserve 1975.

Medicina

De Miguel, Jesús Manuel, Health in the Mediterranean region: A comparative analysis of the health systems of Portugal, Spain, Italy and Yugoslavia, Yale 1976.

Miroslava Despot